

Ha Hoang Hai

PROBLEMY ROZWOJU W REGIONIE AZJI POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ

Artykuł poświęcony jest problemom rozwoju Azji Południowo-Wschodniej. Autor charakteryzuje region ze względu na warunki geograficzne, demograficzne, społeczne i gospodarcze. Znaczna część artykułu dotyczy współpracy między krajami regionu. Omówione są problemy współpracy zarówno w ramach ASEAN, jak i inicjatyw subregionalnych.

Wstęp

Region Azji Południowo-Wschodniej już w starożytności był znany innym sąsiednim cywilizacjom, Chińczycy nazywali go Ziemią Południową, a dla mieszkańców Indii była to *Suvarnabhumi*, czyli złota ziemia. Położenie geograficzne i bogactwa tego regionu były więc zauważane, dlatego też został on potraktowany jako skrzyżowanie, pomost między Azją Wschodnią (Chiny, Japonia, Korea) a Azją Zachodnią i Morzem Śródziemnym. Mimo to aż do XIX w. Azja Południowo-Wschodnia nie była uznawana za region odrębny pod względem geograficznym, historycznym, politycznym i kulturalnym (Chu 1999, s. 9).

Samo wyrażenie „Azja Południowo-Wschodnia” w języku angielskim również przechodziło swoistą ewolucję, co odzwierciedla historia pisowni: najpierw pisało się oddzielnie *South East Asia*, później *South-east Asia*, a obecnie *Southeast Asia*, co również świadczy o procesie zmiany oceny tych obszarów i traktowaniu ich obecnie jako jeden, wspólny region.

Punktem zwrotnym w historii politycznego rozwoju tego regionu jest okres II wojny światowej, kiedy mocarstwa wyznaczyły w Azji Południowo-Wschodniej oddzielny front wojenny, tym samym doceniając jej geopolityczną rolę na świecie.

Obecnie Azja Południowo-Wschodnia cieszy się wielkim zainteresowaniem całego świata, gdyż mimo kryzysu z 1997 r. nadal stanowi najbardziej dynamicznie rozwijający się region na świecie. Powstanie ASEAN (Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej) i jego rozwój również w znacznym stopniu przyczynia się do zwiększenia roli i wzmocnienia pozycji tego obszaru na arenie międzynarodowej.

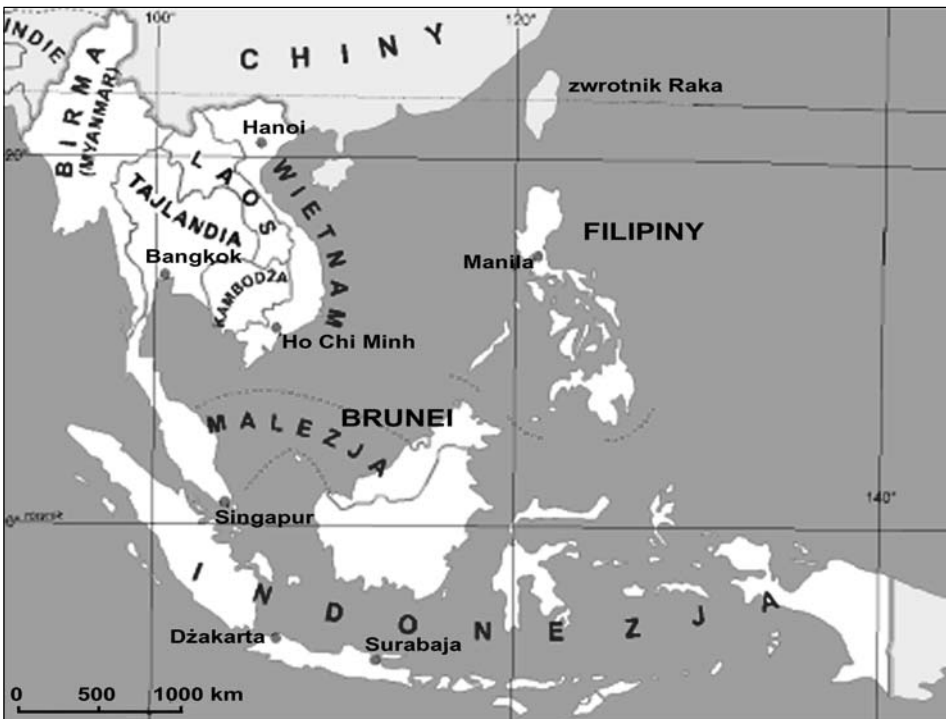
1. Ogólna charakterystyka regionu i krajów

1.1. Warunki geograficzno-historyczne

Całkowity obszar Azji Południowo-Wschodniej to 4,5 mln km²; obejmuje on archipelagi, wyspy i półwyspy leżące między zwrotnikiem Raka a zwrotnikiem Koziorożca, stanowiąc pomost z jednej strony między Pacyfikiem a Oceanem Indyjskim, a z drugiej między Pacyfikiem północnym i południowym. Właśnie ze względu na takie strategiczne położenie, obszar ten od XVI w. zawsze był obszarem zainteresowań mocarstw światowych (Hoa 1999a, s. 8).

Pod względem geograficznym region dzieli się na dwa różniące się od siebie subregiony: część lądowa obejmuje Półwysep Indochiński z deltami wielkich rzek: Mekongu, Chao Phraya i Irawadi, część archipelagowa – Archipelag Malajski bogatszy w powulkaniczne góry i lasy tropikalne. Stąd występują tam również dwa różne rodzaje gleby: mady rzeczne na półwyspie oraz gleba powulkaniczna na archipelagu.

Klimat omawianej krainy ma charakter równikowy i zwrotnikowy, gorący i wilgotny; Azja Południowo-Wschodnia to teren o największej wilgotności na świecie, gdyż jest to jedyna strefa przybrzeżna na Ziemi, przez którą

Ryc. 1. Mapa administracyjna Azji Południowo-Wschodniej

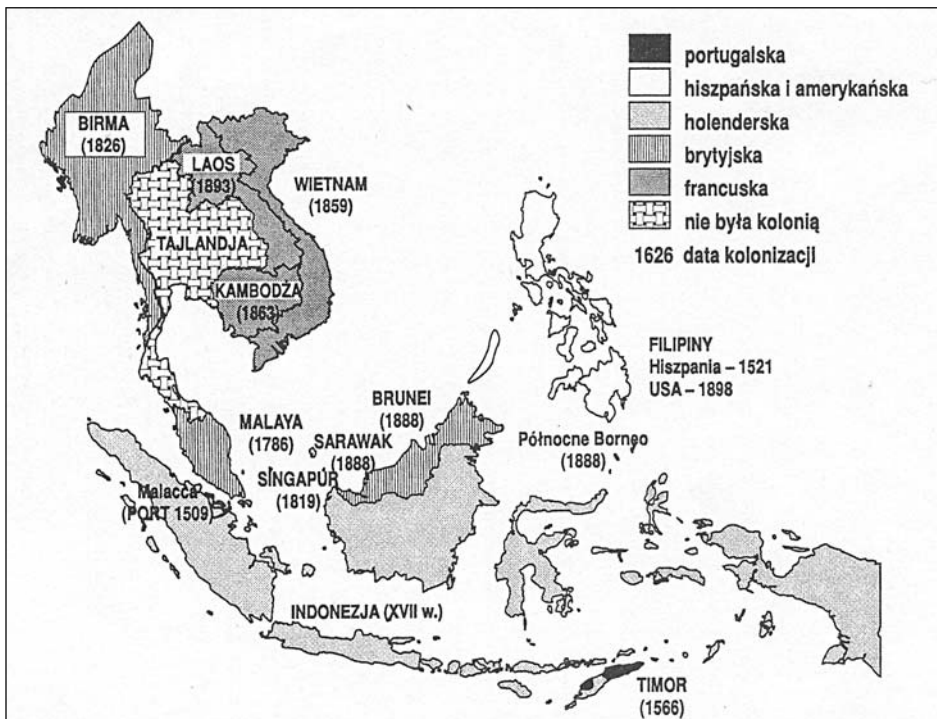
Źródło: www.geografia.com.pl.

przechodzi równik. Całkowita linia brzegowa regionu sięga 105 070 km, w tym Indonezja posiada 54 716 km, zajmując pod tym względem drugie miejsce na świecie za Kanadą.

Najważniejsze zasoby naturalne Azji Południowo-Wschodniej to przede wszystkim ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel kamienny, drewno, owoce morza, a najczęściej uprawiane rośliny stanowią: ryż, kawa, kakao, kauczuk, palma oleista.

Do omawianego regionu zalicza się dziesięć państw: Filipiny, Malezja, Brunei, Indonezja, Singapur (te kraje należą do Archipelagu Malajskiego) oraz Tajlandia, Myanmar, Kambodża, Laos i Wietnam (te leżą na Półwyspie Indochińskim).

Do niedawna oficjalne kontakty między krajami wewnątrz regionu były bardzo ograniczone, gdyż poszczególne państwa były koloniami różnych mocarstw – Brunei, Malezja, Myanmar i Singapur to były kolonie angielskie, Indonezja – holenderska, Filipiny – najpierw hiszpańska, a później amerykańska, Kambodża, Laos i Wietnam natomiast były koloniami francuskimi; jedynie Tajlandia zachowała formalną niepodległość. Proces wyzwania się tych krajów był bardzo długi, bo trwał aż do lat osiemdziesiątych (sultanat Brunei jako ostatni odzyskał niepodległość w 1984 r.), i w niektórych przypadkach bardzo burzliwy (Wietnam, Kambodża).

Ryc. 2. Kolonie państw zachodnich

Źródło: <http://sobek.colorado.edu>.

Tab. 1. Podstawowe dane krajów Azji Południowo-Wschodniej

Kraj	Powierzchnia (tys. km ²)	Ludność (mln)	Gęstość zaludnienia (os./km ²)	Stolica	Języki oficjalne	Religie
Indonezja	1919	228,5	119	Dżakarta	bahasa indonezyjska	I, K, H
Myanmar	678	42,2	62,3	Rangun	birmański	B
Tajlandia	514	62,4	121,2	Bangkok	tajski	B, K
Malezja	330	22,7	68,7	Kuala Lumpur	bahasa malajska	I, B,
Wietnam	329	81,1	246,1	Hanoi	wietnamski	B, K
Filipiny	300	84,5	281,8	Manila	filipiński	K
Laos	237	5,8	24,4	Vientiane	laotański	B
Kambodża	181	12,8	70,6	Phnom Penh	khmerski	B
Brunei	5,8	0,35	60,8	Bandar Seri Begawan	bahasa malajska	I
Singapur	0,7	4,5	6428,1	Singapur	chiński i angielski	B, I, H

Źródło: Opracowanie własne; skróty – B: buddyzm, H: hinduizm, I: islam, K: katolicyzm.

1.2. Warunki demograficzne

Azja Południowo-Wschodnia jest regionem o szybkim wzroście demograficznym, zwłaszcza w ostatnich dwustu latach – w tym okresie liczba ludności wzrosła ponad 20 razy.

Ludność regionu to prawie 550 mln, w tym sama Indonezja liczy 195 mln mieszkańców, zajmując czwarte miejsce na świecie za Chinami, Indiami i USA, natomiast Brunei należy do najmniej ludnych państw świata – liczy 351 tys. mieszkańców.

W odróżnieniu od innych regionów, mieszkańcy Azji Południowo-Wschodniej osiedlili się w trzech wielkich skupiskach:

- doliny i delty rzek Irawadi, Chao Phraya, Mekongu i Rzeki Czerwonej (54% mieszkańców części lądowej),
- teren powulkaniczny (55% mieszkańców części archipelagowej; na samej Jawie mieszka 60% Indonezyjczyków, mieszkańców regionu),
- plantacje kolonialne, np. zachodnie wybrzeże Archipelagu Malajskiego.

Te zaludnione skupiska charakteryzują się przede wszystkim dostępem do morza, bliskością rzek i źródeł wody pitnej, panującą tam wysoką temperaturą, płaskim terenem oraz żyznością gleby. Bariery dla osadnictwa – inaczej niż w sąsiednich Indiach i Chinach – są tu jednak czynniki fizyczne w postaci rzek i gór na Półwyspie Indochińskim oraz mórz wokół Archipelagu Malajskiego (Spielvogel 1998, s. 328).

Tab. 2. Bariery fizyczne w regionie Azji Południowo-Wschodniej

Strona	Zachód	Północny zachód	Północny wschód	Wschód	Południe
Bariery	góry, lasy	góry	brak	woda	woda

Źródło: opracowanie własne.

Te wyżej wymienione bariery fizyczne spowodowały również różnice kulturowe między poszczególnymi krajami i subregionami. Będąc pod wpływem dwóch wielkich kultur, Chin i Indii, kraje te wykształciły różniące się od siebie zwyczaje, języki i religie.

1.3. Języki i religie

Naukowcy i badacze Azji stwierdzili, iż „nie ma takiego regionu na świecie, gdzie mówi się tak wieloma językami jak w Azji Południowo-Wschodniej” (Spielvogel 1998, s. 328). Rzeczywiście w każdym z państw możemy spotkać kilkadziesiąt, a nawet kilkaset różnych języków. Z kolei jeden język może funkcjonować w różnych krajach, np. khmerski w Kambodży, Wietnamie, Tajlandii, tajski na całym Półwyspie Indochińskim, a bahasa malajska w Malezji, Indonezji, Singapurze i Brunei. Ponadto język chiński jest popularny prawie we wszystkich krajach regionu; włada nim ponad 20 mln osób.

Tab. 3. Języki w krajach Azji Południowo-Wschodniej

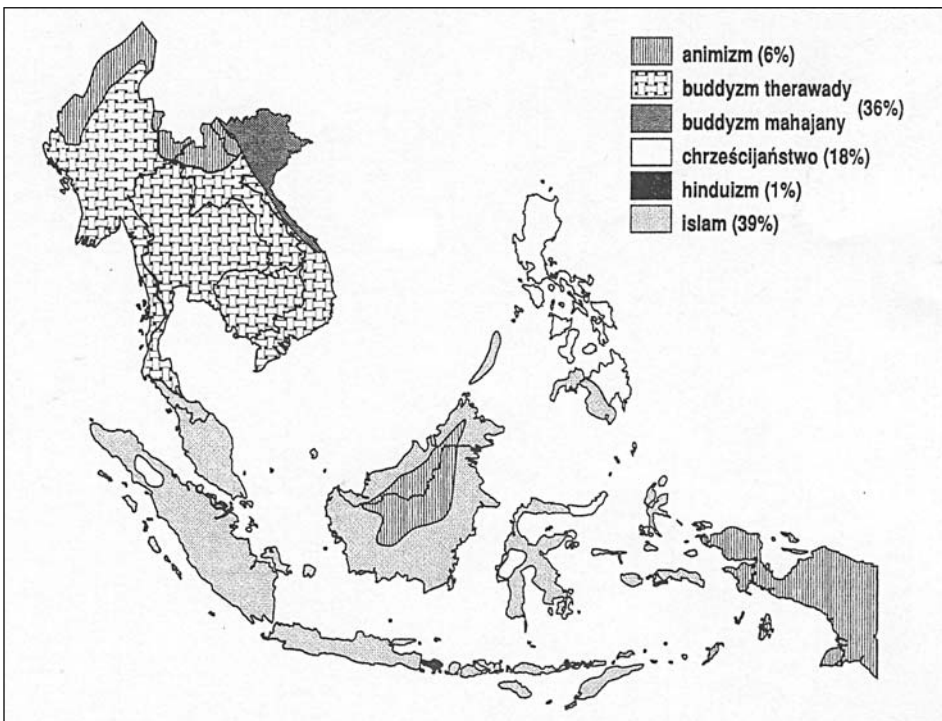
Kraj	Liczba języków	Języki dominujące
Wietnam	94	wietnamski (84%)
Kambodża	99	khmerski (83%)
Tajlandia	75	tajski (93%)
Myanmar	107	birmański (78%)
Laos	82	laotański (70%)
Malezja	39	bahasa malajska (47%) chiński (25%)
Indonezja	200	bahasa indonezyjska (80%)

Źródło: CIA World Factbook 2002.

W Azji Południowo-Wschodniej możemy spotkać prawie wszystkie największe religie świata: buddyzm, islam i chrześcijaństwo. Buddyzm panuje na północno-zachodniej części stałego lądu już od XII w. (Laos, Kambodża, Myanmar, Tajlandia i Wietnam), natomiast islam jest obecny od XV w. w południowej części archipelagowej – obecnie Indonezja jest największym krajem islamskim na świecie, również Malezja stała się państwem islamskim. Chrześcijaństwo za sprawą kolonistów hiszpańskich trafiło do Filipin i obecnie 83% mieszkańców tego kraju to katolicy, a 9% stanowią protestanci.

W każdym państwie współlistnieją również różne religie. W Tajlandii w części południowej zamieszkuje większość islamska, w Bangkoku żyje dużo katolików, a wyspa Mindanao na Filipinach jest w całości muzułmańska. W Wietnamie oprócz buddyzmu spotyka się także katolicyzm i taoizm. Taoizm i konfucjanizm są nadal praktykowane przez mniejszość chińską zamieszkałą w Azji Południowo-Wschodniej. W Indonezji, mimo że przeważają muzułmanie, można znaleźć wyznawców innych religii w kilku skupiskach: hinduizm panuje na wyspie Bali, większość mieszkańców Irian Jaya jest protestancka, a Timorzycy, którzy ostatnio ogłosili niepodległość, są katolikami. W północnej części Birmy, Laosu, Tajlandii oraz środkowej części indonezyjskiej Sumatry mniejszości narodowe wciąż kultywują animizm. W Singapurze natomiast, który jest miastem kosmopolitycznym i centrum regionu, mieszkają wyznawcy wszystkich wyżej wymienionych religii.

Region jest również bardzo zróżnicowany pod względem systemów politycznych: Laos, Myanmar i Wietnam są nadal komunistyczne, Indonezja, Malezja, Filipiny i Singapur stanowią republiki, natomiast Brunei, Malezja, Kambodża i Tajlandia to monarchie konstytucyjne.

Ryc. 3. Religie regionu Azji Południowo-Wschodniej

Źródło: <http://sobek.colorado.edu>.

Tab. 4. Struktura religii w poszczególnych krajach regionu Azji Południowo-Wschodniej

Państwo	Buddyzm (%)	Islam (%)	Chrześcijaństwo (%)	Hinduizm (%)	Inne + ateści (%)
Myanmar	89	4	4		3
Brunei	13	67	10		10
Filipiny		5	92		3
Indonezja	1	88	8	2	1
Kambodża	95	2,4			2,6
Laos	60	1,0	1,8		37,2
Malezja	17,3	52,9	6,4	7,0	16,4
Singapur	28,3	16	18,7	5	32
Tajlandia	94	4	0,5		1,5
Wietnam	67	1	7		25

Źródło: CIA World Factbook 2002.

1.4. Gospodarka krajów Azji Południowo-Wschodniej

W ostatnich trzech dekadach kraje należące do Azji Wschodniej (kraje ASEAN + Hongkong, Tajwan, Korea Południowa) osiągnęły znaczny wzrost gospodarczy w porównaniu z pozostałymi regionami świata, stąd w literaturze pojawiły się takie określenia jak tygrysy azjatyckie, azjatycki cud gospodarczy. Można spróbować określić następujące charakterystyczne cechy tzw. azjatyckiego modelu gospodarczego (Thanh, Hoa 2002):

- liberalne otwarcie rynku,
- przejście z rolnictwa do przemysłu i usług,
- orientacja eksportowa,
- wysoka stopa bezpośrednich inwestycji zagranicznych,
- wysoka stopa oszczędności (około 30% PKB) oraz tania siła robocza.

Struktura gospodarcza krajów uległa znacznej zmianie w ciągu ostatnich dekad. W większości z nich szybko zmniejszał się udział rolnictwa w tworzeniu PKB, rósł natomiast udział przemysłu i usług. Wyjątkiem jest Myanmar, gdzie odnotowujemy wzrost udziału rolnictwa w strukturze PKB, w Singapurze natomiast udział ten wynosi 0, a w przypadku Brunei znaczącą rolę odgrywa przemysł naftowy.

Kraje omawianego regionu osiągnęły sukces gospodarczy w znacznym stopniu dzięki wzrostowi inwestycji i eksportu. Malezja, Filipiny, Singapur i Tajlandia poprawiły swoje wskaźniki inwestycyjne przeciętnie o 10% PKB w ciągu 30 lat (1960–1990) (*ADB Key Indicators*). Dzięki stosunkowo taniej sile roboczej i polityce proeksportowej rządów państwa te również poprawiły znacznie swoje pozycje w światowej wymianie handlowej.

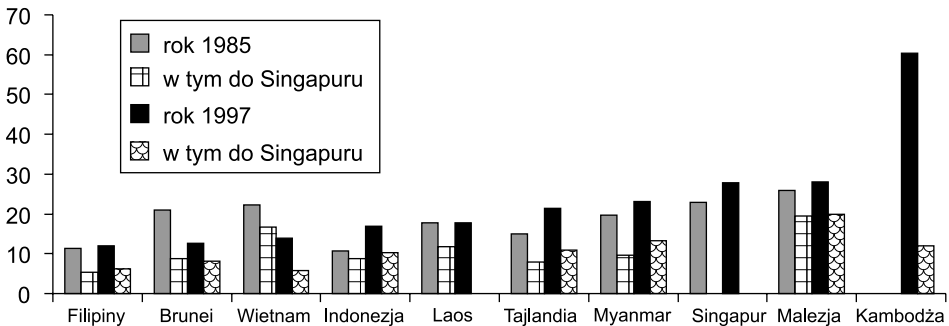
Tab. 5. Struktura PKB według sektorów

Państwo	1985	1990	1995	2000	1985	1990	1995	2000	1985	1990	1995	2000
	rolnictwo				przemysł				usługi			
Indonezja	23	19	42	17	36	39	42	47	41	41	41	36
Laos	54	61	55	53	18	15	19	23	28	24	25	24
Malezja	21	18	13	9	37	42	47	40	43	40	38	52
Myanmar	48	57	61	57	13	11	10	10	10	32	30	33
Filipiny	25	22	22	16	35	35	32	31	40	44	46	53
Tajlandia	16	13	11	11	32	37	39	40	52	50	50	50
Singapur	1	0	0	0	37	36	36	66	63	64	64	72
Kambodża	b.d.	50	45	37	b.d.	12	19	21	b.d.	38	37	42
Wietnam	b.d.	40	28	24	b.d.	24	30	37	b.d.	37	42	39
Brunei ^a	31	50	61	b.d.	69	50	39	b.d.				

^a Dział „rolnictwo” obejmuje w przypadku Brunei wszelką działalność poza przemysłem naftowym, a „przemysł” wyłącznie przemysł naftowy.

Źródło: ADB Key Indicators 2002.

Rolnictwo nadal odgrywa bardzo istotną rolę w krajach Azji Południowo-Wschodniej, nie tylko w tzw. ASEAN-4 (są to jego najmłodsze państwa członkowskie: Wietnam, Laos, Myanmar, Kambodża), gdzie 3/4 siły roboczej nadal pracuje w rolnictwie, ale także w Tajlandii, Indonezji, Malezji i Filipinach; tam nie tylko zapewnia ono popyt krajowy, ale także stanowi ważne źródło eksportu. Singapur i Brunei natomiast ze względu na małą powierzchnię praktycznie nie prowadzą tego rodzaju działalności gospodarczej. Tajlandia i Wietnam to dwaj najwięksi eksporterzy ryżu, natomiast Tajlandia, Indonezja i Malezja eksportują najwięcej kauczuku na świecie, jest to jednak produkcja mało efektywna i pracochłonna. Ponadto kraje ASEAN eksportują kakao

Ryc. 4. Eksport do krajów w regionie

Źródło: Lim Chong Yah 2002.

i inne produkty spożywcze. W ostatnich latach rola produktów rolniczych w eksporcie zmniejszyła się, ustępując miejsca produktom przemysłowym, zwłaszcza artykułom gospodarstwa domowego oraz sprzętowi elektronicznemu. Nastąpiła również znaczna poprawa wymiany handlowej wewnątrz regionu, a Singapur stał się głównym centrum dystrybucyjnym Azji Południowo-Wschodniej.

2. Wyzwania gospodarcze i społeczne

Mimo że ASEAN-6 osiągnął znaczne sukcesy gospodarcze, przed tym ugrupowaniem stoi jeszcze wiele wyzwań. Główna przeszkoda, którą trzeba pokonać w celu podniesienia jakości życia mieszkańców regionu, to walka z biedą i zmniejszenie dystansu w rozwoju między krajami. Inne, nie mniej ważne zadania to m.in. osiągnięcie optymalnej struktury gospodarczej, zwiększenie wymiany handlowej, rozwój współpracy regionalnej, a ponadto poważnymi problemami są przeludnienie, ochrona środowiska, rozwój społeczny i zapewnienie bezpieczeństwa w regionie (Lim Chong Yah 2002, s. 11).

2.1. Bieda i dysproporcje

Według raportu Banku Światowego w 2000 r. około połowy ludności uzyskuje przeciętny dzienny dochód mniejszy od 2 USD, a u 20% mieszkańców globu dochód ten wynosi mniej niż 1 USD (z czego 900 mln mieszka właśnie w Azji). Różnice w poziomie PKB między poszczególnymi krajami regionu są znaczne – przeciętny dochód mieszkańca Singapuru jest wyższy od dochodu w Myanmarze i Kambodży prawie szesnastokrotnie.

Walka z biedą nie polega tylko na rozwoju gospodarczym, ale także na odpowiedniej redystrybucji dochodów. Obecnie dysproporcja między

Tab. 6. PKB *per capita* (w USD) w krajach Azji Południowo-Wschodniej w 2001 r.

Kraje	PKB		
Singapur	24700	ASEAN-6	kraje rozwinięte
Brunei	18000		nowe tygrysy azjatyckie
Malezja	9000		
Tajlandia	6600		
Filipiny	4000		
Indonezja	3000		
Wietnam	2100	ASEAN-4	kraje rozwijające się
Laos	1630		
Kambodża	1500		
Myanmar	1500		

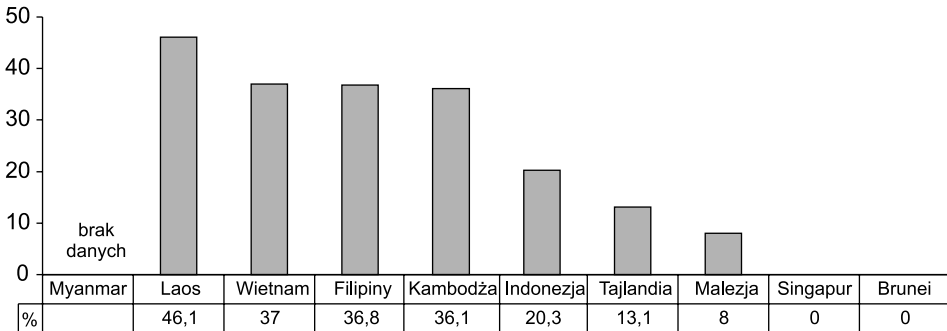
Źródło: ADB *Key Indicators* 2002.

dochodami bogatych i biednych w krajach Azji Południowo-Wschodniej jest ogromna, co obrazuje tabela 7 pokazująca wskaźnik Giniego w tych państwach. Wskaźnik Giniego mierzy odchylenie danej gospodarki od stanu idealnie równej dystrybucji. Wartość „0” wskazuje na idealną równość a wartość „1” oznacza idealną nierówność.

Tab. 7. Wskaźniki Giniego w krajach Azji Południowo-Wschodniej

Kraj	Wskaźnik Giniego
Malezja	0,49
Filipiny	0,49
Singapur	0,46
Tajlandia	0,44
Kambodża	0,40
Wietnam	0,35
Indonezja	0,31
Laos	0,3
Brunei	brak danych
Myanmar	brak danych

Źródło: ADB Key Indicators 2002.

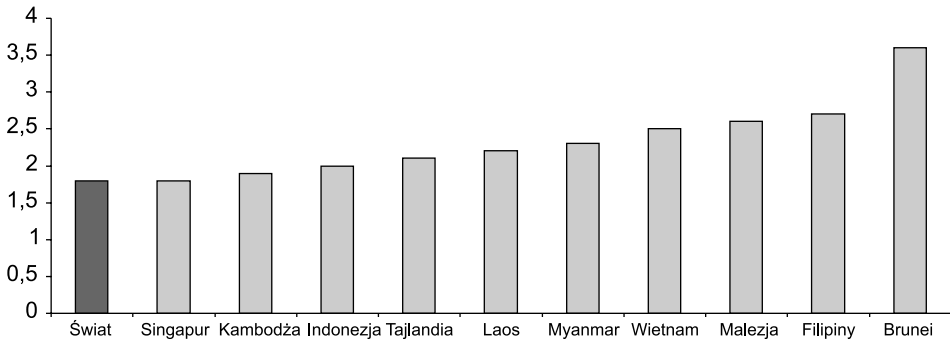
Ryc. 5. Procent ludności żyjącej poniżej krajowej linii biedy

Źródło: UNDP, Human Development Indicators 2002.

2.2. Przeludnienie i migracja

Ogólny rozwój ekonomiczny, a co za tym idzie, poprawa warunków gospodarczych, mieszkaniowych i zdrowotnych spowodowały, że Azja Południowo-Wschodnia jest regionem o dużym tempie wzrostu liczby ludności, które mimo tendencji spadkowej nadal przewyższa przeciętne tempo światowe.

Kraje Azji Południowo-Wschodniej można podzielić ze względu na liczbę ludności na trzy grupy: duże (Indonezja), średnie (Wietnam, Tajlandia, Filipiny, Myanmar, Malezja i Kambodża) oraz małe (Singapur i Brunei). Jeśli natomiast chodzi o gęstość zaludnienia, mamy do czynienia ze skrajnymi przypadkami:

Ryc. 6. Wzrost liczby ludności krajów Azji Południowo-Wschodniej w latach 1960–1997 (%)

Źródło: Lim Chong Yah 2002.

Singapur jest jednym z najbardziej przeludnionych państw na świecie; tu gęstość osiąga prawie 6,5 tys. os./km², a w Laosie liczba ta wynosi tylko 24,4.

W poszczególnych krajach, ze względu na warunki historyczno-geograficzne oraz politykę wzrostu punkowego, również występuje radykalna różnica w zaludnieniu między poszczególnymi regionami. Przykładem takiego nierównomiernego rozmieszczenia ludności jest Indonezja, gdzie ponad połowa ludności mieszka na Jawie, w wyniku czego jej gęstość zaludnienia wynosi 900 os./km², gdy np. na wielkich wyspach Borneo i Irian Jaya (1/4 i 1/5 powierzchni kraju) gęstość wynosi tylko odpowiednio 19 i 5 os./km².

Tab. 8. Ludność w Indonezji w 2002 r.

Wyspy	Całkowita powierzchnia (km ²)	Populacja (mln)	Gęstość (os./km ²)
Sumatra	482 393	40,83	85
Jawa	127 499	114,734	900
Nusa Tenggara	87 744	10,959	125
Borneo	547 891	11,47	19
Celebes	191,8	13,732	72
Moluki	77,871	2,087	27
Irian Jaya	421 981	1,943	5
Indonezja	1 937 179	195,755	119

Źródło: www.fao.org.

Spadek udziału rolnictwa w gospodarce, znaczny wzrost produkcji przemysłowej i branży usług powoduje ogromną falę migracyjną ze wsi do miast w tym regionie, przy czym migrują głównie ludzie młodzi. Nagły i gwałtowny proces metropolizacji przyniósł ze sobą skutki uboczne w postaci

zanieczyszczenia powietrza, problemów komunikacyjnych, spekulacji na rynku nieruchomości, bezrobocia i wzrostu przestępczości. Dramatycznym przykładem tego procesu jest metropolia Bangkoku, który już po II wojnie światowej zaczął się dynamicznie budować i urbanizować. Populacja Bangkoku wzrosła z 1,6 mln w 1958 r. do 5,4 mln w 1986 r. i 7,0 mln w 1996 r., obecnie oficjalna liczba mieszkańców wynosi około 7,6 mln, ale w rzeczywistości może ona sięgnąć 10 mln, co stanowi 1/6 ludności Tajlandii¹.

2.3. Problemy ekologiczne

Konsekwencją rozwoju gospodarczego, w szczególności wzrostu ludności, industrializacji, motoryzacji i urbanizacji, jest ogromne zanieczyszczenie powietrza i wód w pobliżu większych miast regionu – Bangkoku, Manili, Dżakarty, nad którymi stale wisi warstwa smogu powstała z gazów wydzielanych przez pojazdy i przemysł. W Bangkoku np. około miliona osób cierpi na choroby układu oddechowego. Ponadto w większości krajów regionu nie ma odpowiedniej sieci kanalizacyjnej, a rzeki są zanieczyszczone odpadami chemicznymi, co negatywnie wpływa na środowisko i zdrowie człowieka.

Koczowniczy tryb życia oraz rozwój przemysłu drzewnego i pożary są przyczynami gwałtownego wyniszczenia lasu – w Tajlandii w ciągu pół wieku powierzchnia zalesiona zmniejszyła się z 50% do 15% całkowitej powierzchni kraju, w Wietnamie z 43% do 28%, a w Indonezji i Tajlandii rocznie obszar ten zmniejsza się o około 1 mln ha (Lim Chong Yah 2002, s. 36). Roczny

Tab. 9. Wskaźniki ekologiczne w krajach Azji Południowo-Wschodniej

Państwo	Powierzchnia lasu (%)	Przeciętny roczny wskaźnik wylesienia	Emisja dwutlenku węgla (t/os.)	
	2000		1990–2000	1990
Kambodża	52,9	0,6	0,1	0,1
Laos	54,4	0,4	0,1	0,1
Myanmar	52,3	1,4	0,1	0,2
Tajlandia	28,9	0,7	1,9	3,2
Wietnam	30,2	-0,5	0,4	0,6
Indonezja	58,0	1,2	1,0	1,1
Malezja	58,7	1,2	3,2	5,4
Filipiny	19,4	1,4	0,8	1,0
Singapur	3,3	0,0	14,2	21,0

Źródło: ADB Key Indicators 2002.

¹ www.bma.go.th.

wskaźnik odlesienia dla Malezji to 8%, Filipin 7%, a Tajlandii 5%. Jest to jedna z przyczyn ciągłych powodzi i susz, ponadto na skutek wylesiania gleba staje się coraz mniej żyzna, co powoduje, że efektywność upraw nie poprawiła się w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat (Khanh 2002, s. 127).

Obszar morski ASEAN dostarcza około 10% produkcji ogólnoswiatowej, jeśli chodzi o gospodarkę morską, ale zasoby niektórych akwenów przybrzeżnych są już wyczerpane z powodu nadmiernych połowów i zanieczyszczeń wód. To samo dzieje się na wodach słodkich, np. w Malezji ponad 40 rzek jest martwych z powodu zanieczyszczeń chemicznych, a w Tajlandii rocznie około 600 tys. ton niebezpiecznych odpadów łąduje w rzekach i kanałach (Hoa 1999a, s. 57).

2.4. Rozwój społeczny

Azja Południowo-Wschodnia posiada ogromny zasób ludzki, którego potencjał na razie nie jest w pełni wykorzystany. Właśnie niekontrolowany wzrost liczby ludności powoduje bezrobocie, obniżenie jakości życia, edukacji i potencjału ludzkiego. Tak więc jednym z wyzwań stojących przed państwami regionu jest zrównanie szans dostępu do edukacji i systemu ochrony zdrowia dla biedniejszej części społeczeństwa. W większości krajów liczba dzieci uczęszczających do szkół na wsi jest o wiele mniejsza w stosunku do miast

Tab. 10. Rozwój społeczny w krajach Azji Południowo-Wschodniej

Państwo/region	Indeks długości życia	Indeks edukacyjny	Indeks HDI	Miejsce w rankingu światowym	Wartość indeksu
Singapur	0,88	0,87	0,89	25	wysoka
Brunei	0,85	0,86	0,86	32	średnia
Malezja	0,79	0,80	0,78	59	
Tajlandia	0,75	0,84	0,76	70	
Filipiny	0,74	0,91	0,75	77	
Wietnam	0,72	0,84	0,69	109	
Indonezja	0,69	0,79	0,68	110	
Myanmar	0,52	0,75	0,55	127	
Kambodża	0,52	0,66	0,543	130	
Laos	0,47	0,52	0,485	143	niska
Azja i Pacyfik	0,74	0,81	0,726		
Kraje rozwijające się	0,66	0,69	0,654		
Świat	0,7	0,75	0,722		

Źródło: UNDP, *Human Development Report 2002*.

ze względu na relatywnie wysoki koszt edukacji. Ponadto siła robocza krajów w regionie jest bardzo słabo wykwalifikowana w porównaniu z innymi sąsiedami – odsetek pracowników z wyższym wykształceniem w Korei Południowej wynosi 50%, w Hongkongu 40%, a w Singapurze to 22%, w Malesji i pozostałych krajach poniżej 5%.

Taka sama sytuacja dotyczy systemu opieki społecznej, gdzie względny indywidualny koszt leczenia jest wciąż bardzo wysoki (*Dong A...* 2000, s. 165).

Jak widać, większość krajów regionu należy do grupy ze średnią wartością indeksu. Najwyższe wskaźniki tradycyjnie ma Singapur, a najniższe Laos, połowa krajów ma wyższy HDI (Human Development Index, wskaźnik złożony z indeksu długości życia, indeksu edukacyjnego i dochodu *per capita*) niż przeciętny poziom światowy – są to kraje należące do ASEAN-6, jedyny wyjątek stanowi Indonezja, której wskaźniki są porównywalne z Wietnamem, mimo że Wietnam o wiele później rozpoczął swoje reformy gospodarcze.

2.5. Konflikty etniczne i religijne

Początkowym celem powstania ASEAN było właśnie zapewnienie bezpieczeństwa i obrona przed socjalistycznym Wietnamem. Obecnie, po upadku systemu komunistycznego, pojawiła się nowa groźba ze strony radykalnych islamistów, która stała się jeszcze bardziej realna po wydarzeniach z 11 września 2001 r.

Większość państw Azji Południowo-Wschodniej jest wielonarodowa i wielojęzyczna, konflikty na tle etnicznym i religijnym pojawiają się w wielu miejscach regionu, zwłaszcza w Myanmarze, Indonezji, Malesji i Indonezji. W tym ostatnim kraju, składającym się z 17 tys. wysepek i 250 grup etnicznych, a zarazem będącym największym muzułmańskim państwem świata, po odłączeniu katolickiego Timoru Wschodniego, ludność Specjalnej Strefy Aceh również chce dla siebie niepodległości. Natomiast Papuasi mieszkający w prowincji Irian Jaya, gdzie leży 25% bogactw naturalnych kraju, domagają się przyłączenia do Papui-Nowej Gwinei. Krwawy konflikt występuje między dwiema grupami etnicznymi Madura i Dayak na wyspie Borneo (Akhmadi 2002). Indonezji grozi więc rozłam na 5–7 oddzielnych wyspiarskich republik.

Odwrotną sytuację obserwujemy na Filipinach, gdzie mniejszość muzułmańska autonomicznego regionu Mindanao walczy o swą niepodległość w państwie o dominacji religii katolickiej. Ta druga co do wielkości wyspa Filipin jest bogata w surowce naturalne, nazywana była niegdyś ziemią obiecaną, a obecnie ma największy wskaźnik zgonu niemowląt i najniższy indeks edukacyjny w całym kraju, co jest wynikiem najmniejszych rządowych wydatków na rozwój społeczny kierowanych do tego regionu (Jayme 2001). Buntują się również Czanowie w Birmie oraz Hmongowie w Laosie.

Konflikty istnieją również między państwami: Tajlandia jest uwikłana w spór z Malesją o południowe krainy (odpowiedniki województw), Malesja i Brunei o wyspę Limbang, Malesja i Indonezja o Sulawesi, Singapur i Indonezja

o Pedra Braca; ponadto wszystkie państwa są w konflikcie z Chinami o Wyspy Paracelskie i Spratly na Morzu Południowochińskim.

Osobny problem stanowi chińska diaspora licząca 20 mln osób, która występuje w większości krajów ASEAN. W Malezji Chińczycy stanowią 30% ludności. Kontrolują sektor handlowy oraz odgrywają bardzo ważną rolę w gospodarce narodowej, co w 1969 r. doprowadziło do konfliktów między nimi a Malajami (Minh 2001, s. 22). Według badań z 1987 r. przeciętny dochód rodziny Malajów jest o 65% niższy od dochodu rodziny chińskiej (Hoa 1999a, s. 234).

Tab. 11. Mniejszość chińska w krajach Azji Południowo-Wschodniej

Singapur	Malezja	Brunei	Tajlandia	Filipiny	Kambodża	Wietnam
77%	30%	18%	12%	10%	3,1%	2%

Źródło: CIA World Factbook 2002.

3. Powstanie i działalność ASEAN

3.1. Powstanie ASEAN

ASEAN (skrót od *Association of South East Asian Nations*, czyli Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej) powstał w 1967 r. Jego początkowe dwa cele to zapewnienie bezpieczeństwa i pokoju w regionie, gdyż pojawiły się wówczas problemy etniczne i graniczne, które mogły się przeobrazić w zbrojne konflikty, oraz zabezpieczenie się przed komunistycznym Wietnamem (Khanh 2002, s. 10).

8 sierpnia 1967 r. w Bangkoku przedstawiciele 5 krajów: Indonezji, Malezji, Filipin, Singapuru i Tajlandii, podpisali tzw. deklarację bangkocką, która jest zarazem aktem założycielskim ASEAN, gdzie następująco określono misję tej organizacji: przyspieszenie rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego w regionie poprzez wspólne starania oparte na zasadzie równości i współpracy w celu budowy fundamentów pokoju i pomyślności regionu i krajów Azji Południowo-Wschodniej. Po przystąpieniu ostatniego kraju – Kambodży – do organizacji ASEAN stał się w pełni reprezentatywny dla tego regionu. Obecnie, ze względu na swój potencjał gospodarczy i ludzki, ASEAN jest liczącym się partnerem nie tylko w Azji, ale i na całym świecie.

3.2. Trzy etapy rozwoju ASEAN:

Proces rozwoju ASEAN możemy podzielić na trzy etapy.

Pierwszy etap to budowa zaufania (1967–1976), kiedy kraje ASEAN skupiały się głównie na poznaniu się, tworzeniu wzajemnego zrozumienia, zawieraniu uzgodnień dotyczących sposobu działania na zasadzie równości i dialogu oraz nieangażowania się w sprawy wewnętrzne państw członkowskich. W tym okresie nie nawiązano jeszcze konkretnej współpracy gospodarczej między tymi krajami.

W kolejnym etapie, w latach 1977–1990, głównym zadaniem ASEAN było zapewnienie bezpieczeństwa i pokoju w regionie, w którym sytuacja była bardzo napięta. Utworzyły się dwa przeciwstawne obozy: kraje ASEAN vs. komunistyczne kraje: Wietnam, Laos, Kambodża. Obóz krajów ASEAN widział realną groźbę ze strony komunizmu ze względu na obecność wojsk radzieckich w Wietnamie (od 1978 r.), inwazję wietnamską w Kambodży oraz konflikt na granicy wietnamsko-chińskiej. Ponadto toczył się spór o archipeląg paracelski i Spratly na Morzu Południowochińskim i powstał problem wietnamskich uchodźców (*boat people*), uciekających przed władzą komunistyczną. ASEAN jako organizacja aktywnie uczestniczył w rozwiązaniu konfliktów, zwłaszcza w sprawie Kambodży, dzięki czemu wzmocnił swoją pozycję na arenie światowej (Khanh 2002, s. 46). W tym okresie zainicjowano również pierwsze projekty współpracy gospodarczej, ale pozostały one niezrealizowane lub podjęto inwestycje w małej skali.

Po upadku komunizmu i wycofaniu się wojsk radzieckich z Wietnamu w 1991 r. nastąpił przełom w kontaktach między państwami regionu i rozpoczęto okres integracji polityczno-gospodarczej w regionie i ze światem. Wietnam w 1994 r., Laos i Birma w 1997 r. oraz Kambodża w 1999 r. przystąpiły do tej organizacji. ASEAN zaczął reprezentować już wszystkie kraje Azji Południowo-Wschodniej² i odgrywać istotną rolę w regionie i na świecie.

3.3. Integracja gospodarcza w ramach ASEAN

Od początku istnienia ugrupowania kraje członkowskie ASEAN podejmowały próby zwiększenia wymiany handlowej między sobą. W roku 1977 podpisano Umowę Preferencyjnego Handlu (PTA) i na tej podstawie do 1984 r. preferencyjnymi stawkami celnymi objęto ponad 18 tys. rodzajów artykułów. Ponadto opracowano wiele konkretnych programów współpracy, np. Projekt Przemysłu ASEAN (AIP) polegający na rozmieszczeniu wspólnej produkcji każdego z pięciu czołowych produktów w każdym z państw ASEAN-5; Program Uzupelnienia Przemysłu (AIC), którego głównym celem było uruchomienie produkcji samochodów, projekt utworzenia spółek *joint-venture* (AIJV) w celu zwiększenia poziomu inwestycji wewnątrz regionu.

Wszystkie te programy były realizowane ze zmiennym powodzeniem ze względu na brak większej chęci współpracy ze strony krajów członkowskich i małe bodźce inwestycyjne. Konsekwencją tego jest to, iż w 1997 r. handel wewnętrzny ASEAN wynosił 21,3% ogólnej wymiany handlowej krajów regionu, co jest wskaźnikiem znacznie niższym w porównaniu z Unią Europejską, gdzie wynosi on około 60%.

Proces globalizacji jest wielkim wyzwaniem dla krajów Azji Południowo-Wschodniej. Koniec zimnej wojny, budowa i rozszerzenie Unii Europejskiej, współpraca krajów należących do NAFTA i MERCOSUR oraz gwałtowny

² Państwo Brunei już w 1984 r., po odzyskaniu niepodległości, przystąpiło do ASEAN.

rozwój gospodarczy Chin zmieniły w znaczny sposób światowy układ sił. W celu podnoszenia konkurencyjności swoich towarów na rynku globalnym i zwiększenia atrakcyjności lokalizacyjnej wobec inwestorów zagranicznych kraje te postanowiły w 1992 r. o utworzeniu Strefy Wolnego Handlu ASEAN – AFTA, podpisując Traktat o Wspólnej Efektywnej Taryfie Celnej (CEPT – *Common Effective Preferential Tariff*), którego końcowym celem będzie zniesienie wszelkich barier taryfowych i pozataryfowych między krajami ASEAN początkowo do roku 2008. Po kryzysie gospodarczym w 1997 r., ze względu na konieczność liberalizacji i konsolidacji, termin ten został jednak skrócony do 2006 r. (Thanh, Hoa 2002, s. 116).

Ponadto wprowadzono Program Współpracy Przemysłowej AICO oraz utworzono Strefę Inwestycji ASEAN AIA w celu wzmocnienia konkurencyjności towarów regionu i zapewnienia inwestorom atrakcyjnych warunków rozwojowych (Hien 2002, s. 76).

Nawiązano również współpracę między krajami w innych dziedzinach o istotnym znaczeniu regionalnym: ochrony zdrowia, środowiska naturalnego, edukacji, regulacji prawnych, rozwoju technologii.

3.4. Integracja polityczna

Równolegle z integracją gospodarczą ASEAN zainicjował proces integracji politycznej w regionie i ze światem, w ramach którego najważniejsze inicjatywy to:

- **Forum Bezpieczeństwa Regionalnego ARF** utworzone w Bangkoku w 1994 r. z udziałem mocarstw Rosji, Indii, Chin, Japonii, UE i USA. Jest to coroczne spotkanie na szczeblu ministerialnym, którego celem jest nawiązanie wielostronnej współpracy w kwestiach bezpieczeństwa, rozwoju gospodarki narodów i regionu Azji Południowo-Wschodniej, zapobiegania kryzysom gospodarczym, rozwiązywania konfliktów (zwłaszcza na Morzu Południowochińskim), walki z żywiołami, a ostatnio działania przeciwko terrorystom;

- **ASEM**: coroczne spotkanie przedstawicieli państw członkowskich ASEAN i EU w celu wzmocnienia współpracy na kontynencie Eurazji, co ma być siłą przeciwstawną względem kooperacji transatlantyckiej (G-7) i transpacyficznej (APEC). Współpraca ma objąć sprawy polityczne, gospodarcze, sferę nauki i technologii i ochrony środowiska³;

- **ASEAN+3**: Współpraca Wschodnioazjatycka, czyli krajów ASEAN oraz Chin, Japonii i Korei Płd. w dziedzinach: bezpieczeństwa, handlu, inwestycji, finansów, nauki i technologii, kultury oraz polityki regionalnej. Państwa te nie wykluczają możliwości utworzenia w przyszłości jednej wspólnej unii gospodarczej i walutowej. Organizacja taka może być rozwiązaniem alternatywnym zarówno dla samego ASEAN, który jest zbyt słaby gospodarczo, jak i dla APEC, kontrolowanego przez USA (Thanh 2001).

³ *Asia-Europe meeting: background*, www.asem.inter.net.

3.5. Współpraca subregionalna

Regiony (części krajów) – zwłaszcza zacofane i o niskim dochodzie – mają ogromne problemy z rozwijaniem swoich potencjałów gospodarczych z powodu małego rynku lokalnego, a brak infrastruktury nie pozwala im dotrzeć do większych krajowych i zagranicznych rynków zbytu. Ponadto lokalna siła robocza jest słabej jakości, gdyż większość kwalifikowanych pracowników migruje do miast, w tym do stolicy. Widząc ten problem, rządy krajów ASEAN nawiązały intensywną współpracę w celu poprawienia jakości życia i zwiększenia aktywności gospodarczej na terenach słabiej rozwiniętych (Susilo 1999).

Cechą charakterystyczną współpracy między krajami Azji Południowo-Wschodniej są tzw. **trójkąty wzrostu** (ang. *growth triangles*). Są to formy specyficznej współpracy międzynarodowej podejmowanej na obszarach transgranicznych, obejmujących terytoria przynajmniej trzech sąsiadujących ze sobą państw. Współpraca ta rozciąga się na wiele dziedzin – od przemysłu do turystyki, a jej przedmiotem mogą być parki przemysłowe, sieci turystyczne, węzły transportowe, centra handlowe, ośrodki edukacyjne... (Kakazu 1997). W krajach ASEAN istnieją cztery takie obszary: Trójkąt Północny IMT-GT (indonezyjsko-malezyjsko-tajski trójkąt wzrostu), Trójkąt Południowy IMS-GT (indonezyjsko-malezyjsko-singapurski trójkąt wzrostu, inaczej SIJORI), Obszar Wzrostu Wschodni ASEAN BIMP-EAGA (*Brunei-Indonesia-Malaysia-Philippine East ASEAN Growth Area*) oraz Subregion Rozszerzonego Mekongu GMS (*Greater Mekong Subregion*).

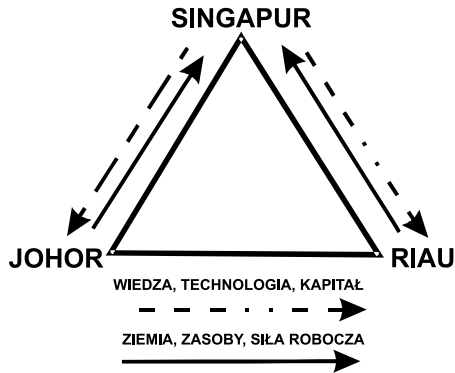
Trójkąt IMS jest rozszerzeniem znanego projektu SIJORI (Singapur+Johor+Riau). Subregion ten charakteryzuje się najmniejszą powierzchnią i bliskością geograficzną wierzchołków trójkąta: Riau jest oddalone od Singapuru o 20 km, a Johor tylko 1,2 km. W latach osiemdziesiątych, z powodu wysokiego kosztu ziemi i siły roboczej, przedsiębiorcy singapurscy systematycznie prze-

Ryc. 7. Trójkąty wzrostu w Azji Południowo-Wschodniej

Źródło: www.wtec.org.

nosili swoje linie produkcyjne, zwłaszcza w branży elektronicznej, do Johoru w Malezji i Batamu (należy do archipelagu Riau) w Indonezji. Jest to klasyczny model trójkąta wzrostu, w którym Singapur dostarcza kapitał, technologię, kwalifikowaną kadrę menedżerską oraz sieć transportową w zamian za ziemię, energię, gaz, surowce, wodę i tanią siłę roboczą.

Ryc. 8. Trójkąt wzrostu SIJORI

Źródło: Lim Chong Yah 2002.

W Trójkącie IMT głównie sektor prywatny podejmuje współpracę z sąsiednimi partnerami, dzięki czemu w sumie powstało 48 spółek typu *joint ventures* o wartości około 4 mld USD. Rządy krajów uczestniczących są również zaangażowane w rozwój obszaru przez liberalizację i harmonizację przepisów i regulacji w handlu, inwestycji i transporcie. Indonezyjskie i tajskie firmy inwestują w Malezji głównie w przemyśle spożywczym, drzewnym i włókienniczym, natomiast malezyjskie firmy budowlane i hotelarskie działają w Indonezji. Ponadto zaplanowano budowę rurociągu z Malezji do tajskiej prowincji Songkhla.

Funkcjonują również obszary wzrostu składające się z więcej niż trzech państw. Jednym z nich jest BIMP-EAGA, i w odróżnieniu od poprzednich trójkątów, subregion ten składa się raczej z konkurencyjnych, a nie uzupełniających się obszarów należących do Indonezji, Malezji, Brunei i Filipin. Jest to najbardziej zacofany teren ASEAN, na którym „brakuje wszystkiego oprócz dżungli” (*Place-Based...* 1999). Z tego powodu partnerzy współpracują głównie w celu budowy infrastruktury, transportu, telekomunikacji oraz turystyki i ochrony środowiska ze względu na lokalne bogactwo naturalne.

Inny program subregionalny, w który zaangażowane są więcej niż trzy kraje, to GMS – Subregion Rozszerzonego Mekongu. Jest to projekt Banku Rozwoju Azji, który oprócz państw członkowskich ASEAN (Birma, Laos, Tajlandia, Kambodża, Wietnam) dotyczy również chińskiej prowincji Yunnan. Trzy główne dziedziny współpracy w ramach tego programu to: intraregionalna komunikacja (lądowa, kolejowa, rzeczna i lotnicza), telekomunikacja oraz zaopatrzenie w wodę i energię (Que, Trung 2001, s. 70).

Tab. 12. Programy subregionalne w Azji Południowo-Wschodniej

Nazwa obszaru rozwoju	Kraje i regiony uczestniczące	Rok powstania	Ludność	Obszary współpracy
IMT-GT	Indonezja: Aceh, Riau, Północna i Zachodnia Sumatra Malezja: Perlis, Kedah, Pulau, Pinang, Perak Tajlandia: Satun, Narathiwat, Pattani, Yala, Songkhla	1994	12 mln	infrastruktura, turystyka, przemysł, rolnictwo
IMS-GT	Indonezja: Riau, Zachodnia Sumatra Malezja: Johor, Melaka, Negeri Sembilan, Pahang Singapur	1996	21 mln	handel, cło, finanse, inwestycje, transport, rolnictwo i rybołówstwo, rozwój społeczny, turystyka, energia, telekomunikacja
BIMP-EAGA	Brunei Indonezja: Wschodnie i Zachodnie Borneo, Północne Sulawesi Filipiny: Mindanao, Palawan Malezja: Sarawak, Sabah, Labuan	1995	50 mln	infrastruktura, transport, turystyka, rolnictwo, finanse, rozwój społeczny, ochrona środowiska
GMS	Chiny: prowincja Yunnan Myanmar: część północna Laos: 88% powierzchni Tajlandia: część północno-wschodnia Kambodża: większość powierzchni Wietnam: część północno-zachodnia, środkowa i południowa	1992	250 mln	transport, energetyka, ochrona środowiska, rozwój społeczny, handel i inwestycje, turystyka

Źródło: opracowanie własne.

4. Perspektywa rozwoju regionu ASEAN

4.1. Skutki nierównomiernego wzrostu gospodarczego

Dotychczasowa strategia rozwoju krajów ASEAN polegała głównie na przewadze konkurencyjnej w zakresie surowców, bogactw naturalnych, produktów spożywczych przy dużym udziale inwestycji zagranicznych i wysokim zadłużeniu zagranicznym. Taka gospodarka była bardzo podatna na negatywne zewnętrzne zmiany, co boleśnie przeżywały te państwa podczas tzw. kryzysu azjatyckiego w 1997 r. (Thanh, Hoa 2002, s. 296)

Po tej bolesnej lekcji zrozumiały one konieczność większej integracji regionalnej w celu wzmocnienia swej pozycji na rynku globalnym oraz intensywnej współpracy na rzecz rozwiązania wielu konfliktów społecznych, i na tej podstawie rozpoczęły nowy etap budowy i rozwoju regionu.

Ponowne pojawienie się trendu wzrostowego w 1999 r. rozpoczyna nową fazę tzw. rozwoju zrównoważonego w historii tych państw, który charakteryzuje się następującymi cechami: harmonizowanie wzrostu gospodarczego ze środowiskiem naturalnym oraz ze sprawiedliwością społeczną i demokratyzacja życia politycznego (Quy 2001, s. 226).

4.2. Harmonia wzrostu gospodarczego ze sprawiedliwością społeczną

Rozwój społeczny sam sobie jest również centralnym bodźcem rozwoju zrównoważonego krajów ASEAN w XXI wieku. W celu podwyższenia możliwości technologicznych i efektywności pracy należy wyszkolić wykwalifikowaną kadrę pracowniczą. Aby zrealizować to zadanie, trzeba zainwestować w nowoczesny system edukacyjny, którego celem jest nauczanie logicznego, twórczego i krytycznego sposobu myślenia, a nie tak jak do tej pory, zdanie egzaminu z pozytywnym wynikiem. Jest to w jakimś stopniu związane z tradycją i kulturą wschodnią, gdzie bardziej ceni się formalny tytuł aniżeli faktycznie posiadane możliwości. Istotne jest również uświadomienie obywatelom roli środowiska naturalnego w życiu i rozwoju ludzkości.

Rozwój zrównoważony oznacza także zmniejszanie dystansu między poszczególnymi subregionami w danym kraju i między krajami w regionie. Strategia wzrostu punktowego wydaje się skuteczna tylko w pierwszej fazie rozwoju, gdy odgrywa rolę lokomotywy gospodarki krajowej. W dalszej perspektywie nadmierne różnice między częściami kraju mogą mieć poważne konsekwencje nie tylko gospodarcze, ale także polityczne i społeczne. Aby temu przeciwdziałać, kraje ASEAN przeprowadzają relokację inwestycyjną w celu włączania zacofanych regionów do procesów rozwoju. Taki program zapoczątkowała Malezja w stosunku do swej wschodniej części przez budowę infrastruktury, sieci telekomunikacyjnej i przemysłu naftowego.

Wspólnym wyzwaniem wszystkich krajów ASEAN jest zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju „starych” i „nowych” członków organizacji (między

ASEAN-6 a ASEAN-4). Było to również głównym tematem obrad 34. Szczytu Międzyministerialnego ASEAN, który odbył się w Hanoi w lipcu 2001 r. Priorytetowymi obszarami pomocy ASEAN dla Wietnamu, Kambodży, Laosu i Myanmaru mają być infrastruktura, rozwój społeczny oraz telekomunikacja i informatyka. Programy współpracy subregionalnej mają właśnie na celu zmniejszenie dysproporcji w tych dziedzinach.

4.3. Harmonia rozwoju gospodarczego ze środowiskiem naturalnym

Rozwój nie będzie zrównoważony, jeśli zostanie zakłócona równowaga ekologiczna, zwłaszcza w tym regionie, gdzie stopień zanieczyszczenia środowiska naturalnego jest bardzo wysoki. Problemy te często wykraczają poza granice poszczególnych państw i dotyczą większości krajów regionu, co spowodowało, że stały się jednym z ważnych obszarów współpracy wewnątrz tej organizacji. Najważniejsze projekty realizowane przez ASEAN to: walka ze smogiem przemysłowym, utrzymanie bioróżnorodności, ochrona środowiska przybrzeżnego i morskiego, edukacja i współpraca w zadaniach ekologicznych⁴. Dążenie do przywrócenia równowagi w otoczeniu będzie jednak skuteczne tylko wtedy, kiedy gospodarka tych krajów będzie oparta na wiedzy i technologii, a nie na surowcach i zasobach naturalnych.

4.4. Demokratyzacja życia społecznego

Na omawianym obszarze narastają również konflikty na podłożu etnicznym i religijnym, zwłaszcza po kryzysie azjatyckim. Odłączenie Timoru Wschodniego zapoczątkowało reakcję łańcuchową na innych wyspach Republiki Indonezyjskiej, co może poważnie zagrozić dalszemu istnieniu tego państwa. Spory między mniejszością a władzą centralną w innych krajach w każdej chwili również mogą się zmienić w otwarte konflikty. Widząc ten problem, ASEAN i jego kraje członkowskie rozpoczęły intensywny proces decentralizacji, co może pozwolić na zwiększenie udziału obywateli w sprawowaniu władzy i zbudowanie sprawiedliwego systemu dystrybucji dochodu narodowego.

W strategii rozwoju zrównoważonego bardzo ważną rolę odgrywają państwa i organizacje międzynarodowe, bo właśnie do nich należy zapewnienie równowagi między kierunkami rozwoju państw poprzez odpowiednią politykę regionalną, edukacyjną, społeczną i ekologiczną.

Zakończenie

Azja Południowo-Wschodnia u progu XXI wieku stoi przed wieloma wyzwaniami, które mogą zdecydować o dalszym rozwoju i kształcie regionu. W zależności od tego, czy uda się zrealizować wytyczoną strategię rozwoju

⁴ www.aseansec.org.

zrównoważonego, będziemy mieli ASEAN albo silny, samodzielny, albo słaby, uzależniony kapitałowo od zagranicznych partnerów i podatny na wpływy zewnętrzne. Uniknięcie sytuacji drugiej może być trudne, co wynika z dużego wewnętrznego zróżnicowania tej organizacji – z jednej strony mamy wysoko rozwinięte państwa, takie jak Singapur i Brunei, z drugiej strony kraje ASEAN-4 znajdujące się jeszcze na początku fazy rozwojowej. Powstaje wątpliwość, czy ASEAN, który był stworzony w celach głównie politycznych, jest w stanie się zintegrować również gospodarczo i stać się niezależnym i równorzędnym partnerem na rynku azjatyckim i globalnym wielkich potęg gospodarczych, jakimi są Japonia i Korea, oraz ogromnych potencjałów Chin i Tajwanu. W obliczu licznych problemów, które dotyczą ten region, dalsza integracja wydaje się procesem niezastąpionym i nieodwracalnym. Pozostaje do rozstrzygnięcia tylko kwestia sposobu, czasu i liczby uczestników. Scenariusz ASEAN+3 jako wielka unia Azji Wschodniej wydaje się najbardziej prawdopodobny, gdyż ASEAN – jako najbardziej zaawansowana struktura międzynarodowa po UE – wraz z tworzoną obecnie Strefą Wolnego Handlu AFTA może być doskonałym atutem negocjacyjnym krajów Azji Południowo-Wschodniej i bazą startową dla dalszej integracji w regionie.

Literatura

- ADB, *Key Indicators of Developing Countries in Asia-Pacific Region*, 1999 i 2002.
- Akhmadi H., 2002, *Ethnic Conflict And Nation Building In Indonesia*, Taipei: Assembly of Austronesian Leaders.
- Chu, Mai Ngoc, 1999, *Van hoa Dong Nam A* [Kultura Azji Południowo-Wschodniej], Hanoi: Wydawnictwo Uniwersytetu Narodowego.
- Dong A: phuc hoi va phat trien*, 2000 [East Asia: Recovery and Development], Hanoi: World Bank Raport.
- Hien, Nguyen Thi, 2002, *Hoi nhap kinh te khu vuc cua mot so nuoc ASEAN* [Regionalna integracja gospodarcza niektórych państw ASEAN], Hanoi: Wydawnictwo Polityczne.
- Hoa Pham Mong, 1999a, *Dia ly Kinh te Cac moc Dong Nam a* [Geografia ekonomiczno-społeczna krajów Azji Południowo-Wschodniej], Hanoi: Wydawnictwo Nauk Społecznych.
- Hoa, Pham Mong, 1999b, *Dia ly, Kinh te Xa hoi cac nuoc ASEAN, tap I* [Geografia Ekonomiczno-Społeczna Krajów ASEAN, tom I], Hanoi: Wydawnictwo Nauk Społecznych.
- Jayme C., 2001, *The Challenge for Peace in Mindanao*, dostępne na stronie internetowej www.maxwell.syr.edu.
- Kakazu Hiroshi, 1997, *Growth Triangles in ASEAN A New Approach to Regional Cooperation*, APEC Discussion Paper Series, marzec.
- Khanh Tran, 2002, *Lien ket ASEAN trong boi canh toan cau hoa* [Integracja ASEAN w obliczu globalizacji], Hanoi: Wydawnictwo Nauk Społecznych.

- Lim Chong Yah, 2002, *Dong Nam A, Chang duong dai phia truoc* [Azja Południowo-Wschodnia – długa droga przed nią], Wydawnictwo Świata, Hanoi 2002; wyd. ang.: *Southeast Asia – A Long Road Ahead*, Singapore: World Scientific Publishing 2001.
- Minh Dao Le, 2001, *Kinh te Malayxia* [Gospodarka Malezji], Hanoi: Wydawnictwo Nauk Społecznych.
- Place-Based Public Policy in Southeast Asia: Developing, Managing, and Innovating for Sustainability*, 1999, raport USAEP na stronie internetowej www.usaep.org/policy.
- Que Nguyen Tran, Trung Kieu Van, 2001, *Song va tieu vung song Me Kong – tiem nang va hop tac phat trien quoc te* [Rzeka i subregion Mekongu – potencjały i współpraca w rozwoju międzynarodowym], Hanoi: Wydawnictwo Nauk Społecznych.
- Quy Nguyen Duy, 2001, *Tien toi mot ASEAN hoa binh, on dinh va phat trien ben vung* [W kierunku ASEAN pokojowego, stabilnego i zrównoważonego rozwoju], Hanoi: Wydawnictwo Polityczne.
- Spielvogel Jackson, 1998, *World History: The Human Odyssey*, New York: McGraw-Hill.
- Susilo Kasru, 1999, *The Potential for Sustainable Development through Industrial Estate Development and Regional Growth Triangles*, materiał konferencyjny „Place-Based Public Policy in Southeast Asia”, Filipiny 3–5 marca.
- Thanh Pham Duc, Hoa, Truong Duy, 2002, *Kinh te cac nuoc Nong Nam a thuc trang va trien vong* [Gospodarka krajów Azji Południowo-Wschodniej. Stan i perspektywa], Hanoi: Wydawnictwo Nauk Społecznych.
- Ton Sinh Thanh, 2001, „Hop tac Dong A: Thuc trang va trien vong” [Współpraca wschodnioazjatycka: stan obecny i perspektywy], *Nghien cuu quoc te*, [Badania międzynarodowe], nr 2.
- The World Factbook CIA 2002*.
- Tu lieu kinh te cac nuoc thanh vienn ASEAN*, 1999, [Zbiór Danych Ekonomicznych Państw Członkowskich ASEAN], Hanoi: Wydawnictwo Statystyczne.

A B S T R A C T S

Ha Hoang Hai

DEVELOPMENT PROBLEMS OF SOUTH EAST ASIA

The article is devoted to problems of development of South-East Asia. Author describes geographical, demographical, social and economical conditions of the region. Significant part of article concerns cooperation between countries (e.g. ASEAN and other sub-regional initiatives).